

”Äskakkonen” ja helpompi ylioppilaskoe

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen toinen oppimäärä, suomi toisena kielenä alkaa olla jo käsitteenä vakiintunut suomalaiseseen koulumaailmaan. Kun suomea äidinkielenä käyttävät oppilaat kokoontuvat peruskouluissa ja lukioissa äidinkielentunneilleen, osa luokan oppilaista siirtyy suomi toisena kielenä -oppitunneille. Tavallisesti kuitenkin suomi toisena kielenä -tunnit toteutuvat harvemmin kuin äidinkielen tunnit, ja tyyppitapaus peruskoulun puolella näyttää olevan yksi viikotunti suomi toisena kielenä -ryhmässä, kaksi viikotuntia äidinkielen ryhmässä. Arvosanan oppilas saa joko äidinkielen tai toisen kielen oppimäärästä, ei molemmista.

Lukioon mentäessä monen ”äskakosen” tekstitaidot ovat hyvää keskitasoa, kun ne suhteutetaan suomea äidinkielenä opiskelleiden tuloksiin. Tässä vaiheessa olisi nuoren näkökulmasta katsottuna kuitenkin lyhytnäköistä vaihtaa suomi toisena kielenä -oppimäärästä äidinkielen oppimäärään, koska se tarkoittaisi ylioppilaskirjoituksissa vaikeampaa tekstitaidon koetta. Ja jos äidinkieli ei väestörekisterin mukaan ole suomi, näyttää Lukion opetussuunnitelman perusteet (2003) antavan tähän luvan: ”Opiskelijoille, joiden äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame, voidaan opettaa äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaine suomi toisena kielenä -oppimäärän mukaan.”

Jos opetussuunnitelman perusteita luetaan kuitenkin vähän pidemmälle, tullaan suomi toisena kielenä -opetuksen lähtökohtiin ja tavoitteisiin: ”Oppimäärän lähtökohtana on toisen kielen oppijan oppimistilanne: opiskelija oppii suo-

mea suomenkielisessä ympäristössä, ja hänelle kehittyy vähitellen monipuolinen suomen kielen taito oman äidinkielen rinnalle. – – Suomi toisena kielenä -opetuksen keskeinen tavoite on, että opiskelija saavuttaa sellaisen suomen kielen taidon, että hän voi opiskella täysipainoisesti kaikkia lukion oppiaineita ja että hänen on mahdollista jatkaa opintojaan sekä selviytyä työelämässä suomen kielellä.”

Opetuksen tavoitteistuksen kannalta onkin ongelmallista, jos suomi toisena kielenä -oppimäärän valitsevat kaikki, joilla on siihen äidinkieli-periaatteen mukainen oikeus. Tällöin suomi toisena kielenä -ryhmissä osa on jo saavuttanut monipuolisen suomen kielen taidon, jolla voi opiskella kaikkia lukion oppiaineita yhtä täysipainoisesti kuin kuka tahansa keskivertolukiolainen.

Jos asia käännetään toisin päin: meillä on jatkuvasti kasvava määrä suomalaisen lukion IB-diplomilla korvaavia Suomessa asuvia nuoria, jotka ponnistelevat voidakseen suorittaa A-kielenä englannin korkeamman tason. Yhtä hyvin he voisivat valita suomen kielen A-kieleksi ja suorittaa siitä korkeamman tason, mikä tarkoittaisi perehtymistä suomenkieliseen kirjallisuuteen ja tekstikäytäntöisiin suomalaisen lukion tasoisesti.

Asiaa mutkistaa sekin, että ylioppilastutkintolautakunnan suomi toisena kielenä -koetta koskevat ohjeet antavat mahdollisuuden osallistua kokeeseen, vaikka äidinkieleksi olisi ilmoitettu suomi: ”Mikäli väestörekisterissä ilmoitetaan äidinkieleksi suomi mutta todellinen äidinkieli on jokin muu, kokelas, hänen huoltajansa

tai lukion rehtori voi lähettää lautakunnalle tarkentavan selvityksen tai hakemuksen asian huomioon ottamisesta.” Olisikin kiinnostavaa tarkastella, millaisia tarinoita kätkeytyy ”tarkentavien selvitysten tai hakemusten” taakse.

Yhden tarinan tunnen. Yksikielisesti suomenkielinen perhe muutti viideksi vuodeksi Floridan suomalaisalueelle, jossa perheeseen syntyi kuopus. Lapsi sai syntymänsä perusteella kaksoiskansalaisuuden mutta muutti Suomeen jo alle nelivuotiaana. Hänen koulutiensä sujui suomeksi. Lukioon mennessään nuori tuumi, että koska hän oli aloittanut päiväkodin englanniksi ja tuolloin jonkin aikaa englanti oli vanhempien mukaan ollut hänellä suomea vahvempi kieli, hänellä pitäisi olla oikeus suorittaa ylioppilaskirjoituksissa suomi toisena kielenä -koe. Täysi-ikäisyyden saavutettuaan nuori muutti väestörekisteriin äidinkielenä englanniksi kesken lukio-opintojen, jolloin tarvittiin vielä tarkentava lisäselvitys äidinkielen muuttumisesta Suomessa asumisen aikana englanniksi. Nuori sai todistuslomakkeen täytettäväkseen ja haki siihen suomenopettajan ja rehtorin lausunnot. Miksipä ei – vai onko jotakin todella vinossa?

Tilastoja S2-ryhmissä opiskelevien uuspaluumuuttajien – suomenkielisten perheiden suomenkielisten lasten – määrästä ei liene olemassa. Luultavasti kyse on marginaaliryhmästä. Häiritsevää tapauksissa on se, että kyse on ryhmästä, jolle suomen kielen eteen ponnistelu ei ole lainkaan niin tärkeää kuin se näyttää olevan maahanmuuttajataustaisille S2-oppilaille. Tällaiset esimerkit saattavat kutakuinkin hölmöön valoon myös puhumismme siitä, että pitäisi lakata käyttämästä termiä ”syntyperäisen kaltainen” osaaminen siksi, että se eriarvoistaa suo-

mea toisena kielenään opiskelevien tavan käyttää suomea. Keskuudessamme elää menestyviä nuoria ihmisiä, jotka ovat ilomielin luopumassa syntyperäisen kaltaisen suomen kielen osaamisen taakasta.

Olisiko oppimäärän valinnan rajatapauksissa perustuttava kielitaidon ja monikielisyyden asiantuntijan tekemään arviointiin eikä pelkkään väestörekisterin äidinkielisyydsperiaatteeseen tai rehtorin kirjoittamaan lausuntoon? Rekisteri ei tunne kaksikielisyyttä, vaan äidinkielenä on valittava vain yksi kieli. Tuskin voidaan kuitenkaan vakavasti pohtia sitä, että kiellettäisiin oikeus suomi toisena kielenä -oppimäärään ns. toisen sukupolven maahanmuuttajilta, jotka ovat syntyneet Suomessa ja saaneet suomenkielisen koulusivistyksen mutta joiden vanhemmat ja kukaties vanhemmat sisarusket ovat ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia. On vain hyväksyttävä, että suomi toisena kielenä -ryhmien heterogeenisyys kasvaa sitä mukaa, kuin toisen sukupolven maahanmuuttajien määrä lisääntyy. Sitä taas ei opettajan tarvitsekaan hyväksyä, että osa oppilaista ei halua ponnistella vivahteikkaan ja rikkaan suomen kielen osaamisen eteen.

Onneksi osa rekisteriäidinkieleltään ”vieraskielisistä” mutta käytännössä kaksikielisistä suomalaisista nuorista laskelmoimatta arvostaa suomenkielistä kirjallisuutta ja tekstikulttuuria äidinkielen ylioppilaskokeen verran.

MARIA KELA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003.

Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki,

Opetushallitus. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/lukiokoulutus. (3.10.2011)

Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet. Ylioppilastutkintolautakunta 15.1.2010. <http://www.ylioppilastutkinto.fi/maaraykset/A6.pdf>. (3.10.2011)

Arvostelun johdosta

Virittäjä julkaisi numerossaan 2/2011 fenoungristiikan ma. professorin Janne Saarikiven pitkän ja tuhtuneen arvostelun oppikirjastani *Kielen vuosituhanneet: Suomen kielen kehitys kantaauralista varhaisuuteen* (SKS 2007). Pääosa runsaan seitsemän painosivun arvostelusta keskittyy kirjan ”puutteiden tai mahdollisten heikkouksien” moitiskeluun.

Kirja on arvostelijan mukaan konservatiivinen, eikä sen ajanmukaisuudesta ole takeita. ”Erityisesti 2000-luvulla julkaistun tutkimuksen tuloksia ei kirjaan ole otettu muutamia lyhyitä mainintoja lukuun ottamatta juuri mitään”, sanoo kirjoittaja. Teos perustuukin Saarikiven mukaan n. 20 vuoden takaiseen tutkimustilanteeseen. Tuomiotaan Saarikivi perustelee luettelemalla artikkeleita, teorioita ja tulkintoja, joita hän tarjoaa vaihtoehtoiksi kirjassa esitetyille käsityksille. Monia jälkimmäisiä hän yrittää vastaavasti saada epäilyttävään valoon joutuen kuitenkin turvautumaan varsin yleisluontoisiin arveluihin ja voimatta osoittaa juuri mitään vääräksi. – Erilaisia pieniä virheitä tietenkin on; minun tiedossani olevista on luettelo kotisivullani <http://kotisivu.sulo.fi/tl792/Sivut>. (Sivun osoite on valitettavasti taas muuttunut.)

Moite 2000-luvun tutkimuksen miltei totaalista laiminlyönnistä ei osu aivan kohdalleen. *Kielen vuosituhanneet* ilmestyi juhannuksen alla 2007, jolloin 2000-lukua oli kulunut yli seitsemän vuotta. Sen kirjallisuusluettelossa on noilta vuosilta 22 nimikettä. Vuosilta 1990–1999 on 30 nimikettä, vuosilta 1980–1989 20 nimikettä ja vuosilta 1970–1979 14 nimikettä. Jokainen näkee, että vuosiin suhteutettuna 2000-luvun tutkimus on edusteilla varsin hyvin.

Mutta kyllä kirja ohittaakin joukon 2000-luvun hypoteeseja, joille Saarikivi nyt vaatii huomiota. (Vaatii hän sitä joillekin paljon vanhemmillekin.) Paikoin äänenpainot ovat kiivaita. Useimpiin ohitukseen on kuitenkin harkittu syynsä. Jokin hypoteesi puuttuu kirjasta siksi, että se ei ole vakuuttava, jokin toinen siksi, ettei se ole kirjan kannalta olennainen. Jonkin osalta tutkimustilanne on kesken-eräinen. Jokin ajatus on niin tuore, ettei se ole voinut kirjaan ehtiäkään. Jokin, tosin jo 1800-luvulla esitetty teoria leimataan puuttuvaksi, mutta virheellisesti: se on kirjassa.

Yksittäisten puuttuvien ideoiden ja hypoteesien lisäksi Saarikivi löytää kirjasta useita teoreettisempiakin puutteita. Niistä enimpien korjaaminen vaatisi oi-